

Warsztaty interpretacyjne. Adam Mickiewicz *Nad wodą wielką i czystą*

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Kontekst*, [w:] *Słownik terminów literackich*, Wrocław 1976, s. 202.
- Źródło: *Loci communes*, [w:] *Słownik terminów literackich*, Wrocław 1976, s. 222.
- Źródło: Szewcy, [w:] Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Dramaty*, wybór Konstanty Puzyna, Warszawa 1979, s. 417–420.
- Źródło: Zygmunt Krasiński, *Nie-Boska komedia*, Wrocław 1965, s. 46–51.
- Źródło: Stéphane Mallarmé, *Wiatr morski*, [w:] J. Lisowski, *Antologia poezji francuskiej*, t. 3, tłum. R. Matuszewski, Warszawa 2000, s. 559.
- Źródło: *Zatruta studnia [oktawa pierwsza]*, [w:] J. Malczewski, tekst L. Rydla, *Zatruta studnia*, Kraków.

- Źródło: Eliza Orzeszkowa, *Nad Niemnem (fragment)*, Wrocław 2009.
- Źródło: William Wordsworth, *Świat ludzkich spraw zbyt wiele dla nas znaczy*, tłum. Stanisław Barańczak.
- Źródło: William Wordsworth, *Żonkile*, tłum. Maciej Froński.
- Źródło: Dorothea Forstnerosb, *Świat symboliki chrześcijańskiej*, Warszawa 1990, s. 65.
- Źródło: Leopold Staff, *Deszcz jesienny*, [w:] Justyna Bajda, *Poezja drugiej połowy XIX wieku (pozytywizm – Młoda Polska). Antologia*, Wrocław 2007, s. 490.
- Źródło: Justyna Bajda, *Poezja drugiej połowy XIX wieku (pozytywizm – Młoda Polska). Antologia*, Wrocław 2007, s. 492.
- Źródło: Justyna Bajda, *Poezja drugiej połowy XIX wieku (pozytywizm – Młoda Polska). Antologia*, Wrocław 2007, s. 311.
- Źródło: Kazimierz Przerwa-Tetmajer, *W Zatoce Neapolitańskiej*, [w:] tegoż, *Poezje*, t. 2, Warszawa 1924, s. 36.
- Źródło: Marian Stala, *Trzy nieskończoności. O poezji Adama Mickiewicza, Bolesława Leśmiana i Czesława Miłosza*, Kraków 2001, s. 59.
- Źródło: Czesław Zgorzelski, *O sztuce poetyckiej Mickiewicza. Próby zbliżeń i uogólnień*, Warszawa 1976, s. 398.
- Źródło: Adam Mickiewicz, *Nad wodą wielką i czystą*.
- Źródło: Adam Mickiewicz, *Nad wodą wielką i czystą...*, [w:] tegoż, *Wybór poezyj, tom 2*, oprac. Czesław Zgorzelski, Wrocław 1986, s. 339–340.

Warsztaty interpretacyjne. Adam Mickiewicz *Nad wodą wielką i czystą*

Źródło: domena publiczna.

Czy nad wodą wielką i czystą ukazuje nam się sens istnienia? Czy piękno i prawda natury pozwalają uchwycić perspektywę wieczności? Wiersz Adama Mickiewicza z cyklu *Liryki lozańskie* powstał w okresie niełatwym dla poety. Życiowe wyzwania wydawały się przytłaczające. W takich chwilach zmiana widoku staje się impulsem do zmiany myślenia. Toń jeziora przetrwa najsilniejsze burze. Tafla wody wygładza się i ponownie staje lustrem, w którym odbija się skała. W tę wodę patrzył Mickiewicz, szukając motywacji do trwania, dalszego zmagania się z życiem i materią słowa.

W tej części cyklu lekcji, która została poświęcona nauce metody czytania i analizowania wierszy oraz opracowywania pisemnej interpretacji, zostaną przećwiczone zdobyte dotąd umiejętności na przykładzie wiersza Adama Mickiewicza *Nad wodą wielką i czystą*.

Twoje cele

- Poznasz kontekst biograficzny i historycznoliteracki powstania utworu.

- Dokonasz analizy wiersza *Nad wodą wielką i czystą*.
- Zinterpretujesz wymowę wiersza.
- Umieścisz wiersz Adama Mickiewicza w kontekście innych tekstów kultury.

Przeczytaj

” Adam Mickiewicz

Nad wodą wielką i czystą...

Nad wodą wielką i czystą
Stały rzędami opoki,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła twarze ich czarne;

Nad wodą wielką i czystą
Przebiegły czarne obłoki,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła kształty ich marne;

Nad wodą wielką i czystą
Błysnęło wzdłuż i grom ryknął,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła światło, głos zniknął,

A woda, jak dawniej czysta,
Stoi wielka i przejrzysta.

Tę wodę widzę dokoła
I wszystko wiernie odbijam,
I dumne opoki czoła,
I błyskawice – pomijam.

Skałom trzeba stać i grozić,
Obłokom deszcze przewozić,

Błyskawicom grzmieć i ginać,
Mnie płynąć, płynąć i płynąć -

W Lozannie.

Źródło: Adam Mickiewicz, *Nad wodą wielką i czystą...*, [w:] tegoż, *Wybór poezyj, tom 2*, oprac. Czesław Zgorzelski, Wrocław 1986, s. 339–340.

Przystępując do analizy i interpretacji utworu literackiego należy pamiętać, że pod pojęciem tym kryją się różne działania pracy z tekstem, które jednak ściśle się ze sobą łączą. Analiza polega na rozbiorze oraz zrozumieniu budowy dzieła. Interesuje nas jego struktura i poszczególne części kompozycyjne, układ wersyfikacyjny, język (gramatyka, składnia) oraz wykorzystane w utworze środki stylistyczne. Celem analizy jest wyodrębnienie i nazwanie elementów składowych utworu, a następnie odpowiedzenie sobie na pytania:

- Czemu służy taka, a nie inna budowa wiersza?
- Dlaczego określone elementy zostały zastosowane w tekście?
- Jak wyglądają relacje między nimi?

W zależności od charakteru tekstu analizie możemy poddać całość utworu bądź jego poszczególne poziomy, np. jedynie jego ukształtowanie wersyfikacyjne bądź stylistyczne.

Interpretacja utworu poetyckiego to pogłębiony etap pracy z utworem. Bardzo często zazębia się on jednak z analizą formalną. Polega na wydobywaniu i wyjaśnianiu sensu, wymowy utworu na podstawie jego treści, ale też umieszczeniu danego dzieła w szerszym [kontekście](#), który jest sugerowany w samym tekście.

Jeśli potrzebujesz powtórzyć zagadnienia dotyczące analizy i interpretacji, przypomnij sobie treść lekcji: [Jak interpretować utwory poetyckie?](#)

Rodzaje kontekstów przydatnych przy interpretacji utworu literackiego

Interpretacja może dotyczyć poszczególnych elementów dzieła literackiego (np. symboli, metaforyki, [motywów](#)) bądź też dzieła w całości. Zarówno poszczególne elementy utworu, jak i jego całokształt mogą być rozważane jedynie w kontekście samego dzieła, ale często zdarza się, że poszukujemy dla nich także kontekstów zewnętrznych. Do najistotniejszych kontekstów interpretacyjnych, na które możemy się powołać, należą:

- **kontekst biograficzny** – czynniki związane bezpośrednio z życiem autora utworu, które mogły wpłynąć na kształt dzieła,
- **kontekst historyczny** bądź **społeczny** – czynniki historyczne oraz społeczne (stosunki międzyludzkie, obyczajowość epoki), które wpłynęły na powstanie utworu,
- **kontekst filozoficzny** bądź **religijny** – sugerowane w utworze odniesienia do prądów filozoficznych, ideologii, także – przekonań religijnych,
- **kontekst historycznoliteracki** – cechy utworu, które odsyłają do określonych prądów, kierunków, stylów literackich, ale też motywów czy tematów; tutaj też można poszukiwać relacji interpretowanego utworu z innymi dziełami danego autora bądź innych twórców, które miały wpływ na jego powstanie,
- **kontekst teoretycznoliteracki** – cechy utworu, które odsyłają do rodzajów, gatunków, odmian gatunkowych i typów literackich,
- **kontekst artystyczny (interdyscyplinarny)** – odnalezienie w utworze elementów, które łączą go z innymi dziedzinami (dyscyplinami) sztuki, takimi jak malarstwo, architektura, rzeźba czy muzyka.

Należy pamiętać, że dla każdego tekstu poetyckiego istnieją różne konteksty interpretacyjne. Celem interpretacji jest ich odnalezienie, poprawne zrozumienie i opis. Pogłębioną analizę i interpretację utworu określa się mianem „[eksplikacji](#)”, czyli szczegółowego przyjrzenia się wszystkim elementom składowym utworu, ich rozbioru, poszukiwań jak najszerzych kontekstów dzieła.

Oprac. na podstawie: Janusz Sławiński, *Analiza dzieła literackiego*, [hasło w:] *Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław 1989, s. 29.

Janusz Sławiński, *Interpretacja*, [hasło w:] *Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław 1989, s. 199-200.

Konteksty interpretacyjne *Liryków lozańskich* Adama Mickiewicza

Kontekst biograficzny

W 1832 roku Adam Mickiewicz znalazł się w Paryżu. Tu rozpoczął współpracę z działaczami emigracyjnymi, pisał, założył rodzinę. W roku 1839 wyjechał do szwajcarskiej Lozanny, gdzie na rok akademicki 1839/1840 otrzymał stanowisko profesora literatury łacińskiej. Tutaj powstały *Liryki lozańskie*. W jego życiu prywatnym był to trudny okres – poeta borykał się chorobą żony (Celiny Szymanowskiej) i koniecznością utrzymania licznej rodziny.

Adam Mickiewicz – rzeźba

Źródło: Edward Knapczyk, licencja: CC BY-SA 3.0.

Kontekst historycznoliteracki

Liryki lozańskie nie zostały przez autora przygotowane do druku. Zachowały się w rękopisach i opublikowano je dopiero po śmierci poety. Wiersz *Nad wodą, wielką i czystą* ukazał się w roku 1861. *Liryki lozańskie* stanowią cykl sześciu wierszy (*Ach, już i w rodzicielskim domu, Snuć miłość, Nad wodą, wielką i czystą, Gdy tu mój trup, Polały się łzy, Uciec z duszą na listek*), zatem możliwa jest zarówno interpretacja pojedynczego wiersza, jak całego cyklu.

Kontekst krytycznoliteracki

Warto też pamiętać o rozważaniach krytycznych, w których dochodzi niekiedy do podważenia wcześniejszych, utrwalonych w tradycji interpretacji utworu. W przypadku wiersza Mickiewicza taką polemikę z wcześniejszymi interpretacjami podjął Czesław Zgorzelski, rozważając, czy poeta chciał opisać jedno rzeczywiste jezioro:

” Czesław Zgorzelski

O sztuce poetyckiej Mickiewicza. Próby zbliżeń i uogólnień

Bo nie chodzi o to jedno jezioro, o tę jedną burzę. Chodzi o każde z nich, o jakiekolwiek jezioro, o jakąkolwiek burzę. Bo nie samo otoczenie krajobrazowe jest tu ważne. Ono nie powinno zatrzymywać naszej uwagi dłużej niż znak.

Źródło: Czesław Zgorzelski, *O sztuce poetyckiej Mickiewicza. Próby zbliżeń i uogólnień*, Warszawa 1976, s. 398.

” Marian Stala

Trzy nieskończoności. O poezji Adama Mickiewicza, Bolesława Leśmiana i Czesława Miłosza

Podmiot lożańskiego wiersza ma świadomość istnienia wobec (a w pewnej mierze – wewnątrz) natury i jej praw. Wie również, iż jego ziemskie życie jest ciągłym ruchem, przypominającym inne przyrodnicze procesy i przemiany. Ale wie także, iż przepływanie jego egzystencji nie jest, nie musi być samym tylko, zmierzającym do unicestwienia przemijaniem. Pytanie o fundament tego, co istnieje, i perspektywa wieczności, prześwitująca przez wody Lemanu, nasycą jego własne, przepływające życie obietnicą, zmienia dany mu czas w czas ocalający, napelniony sensem.

Źródło: Marian Stala, *Trzy nieskończoności. O poezji Adama Mickiewicza, Bolesława Leśmiana i Czesława Miłosza*, Kraków 2001, s. 59.

Liryki lożańskie we współczesnych tekstach kultury. Odniesienia i reinterpretacje

Utwory literackie, dla których poszukujemy kontekstów interpretacyjnych, często same stają się inspiracją dla kolejnych pokoleń twórców, którzy nawiązują do nich w swoich dziełach. Mamy wówczas do czynienia z tekstami kultury (niekoniecznie tekstami literackimi), które podejmują się [reinterpretacji](#), czyli ponownej interpretacji dzieła. W niektórych utworach autorzy sięgają po chwyt aluzji literackiej, by odesłać

odbiorcę do pierwowzoru. Interesujące współczesne odniesienia do wiersza Adama Mickiewicza *Nad wodą wielką i czystą* oraz reinterpretacje utworu odnajdziemy, m.in. w:

- wiersz Aleksandra Wata *Buchalteria*, z tomu *Ciemne świedło* (1968);
- wiersz Czesława Miłosza *Notatnik: Brzegi Lemanu* (z *Wierszy rozproszonych* 1948-1953);
- piosenka do słów *Nad wodą wielką i czystą* z płyty *Las putas melancólicas* (2005) zespołu Świetliki i Bogusława Lindy.

Świetliki w Centrum Kultury „Rotunda”, 2013

Źródło: Franciszek Vetulani, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

eksplikacja

(łac. *explicatio* – tłumaczenie, wyjaśnienie) – wyjaśnienie treści; w przypadku dzieła literackiego to pogłębiona analiza i interpretacja tekstu, szczegółowy rozbiór tekstu

kontekst

(fr. *contexte* < łac. *contextus* – związek, przebieg) zespół odniesień niezbędnych do zrozumienia utworu literackiego, dzieła naukowego itp.

motyw

idea, wątek lub postać utrwalone w kulturze, powtarzające się w utworach literackich różnych epok; też: najmniejszy niepodzielny element rzeczywistości przedstawionej w utworze

reinterpretacja

(łac. *re-* – znowu, ponownie; *interpretatio*) – ponowna interpretacja czegoś

Schemat

Etap pierwszy: przyswojenie tekstu

Polecenie 1

Po ponownym zapoznaniu się z tekstem zapisz swoje pierwsze refleksje na jego temat, wstępne hipotezy interpretacyjne.

” Adam Mickiewicz

Nad wodą wielką i czystą...

Nad wodą wielką i czystą
Stały rzędami opoki,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła twarze ich czarne;

Nad wodą wielką i czystą
Przebiegły czarne obłoki,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła kształty ich marne;

Nad wodą wielką i czystą
Błysnęło wzdłuż i grom ryknął,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła światło, głos zniknął,

A woda, jak dawniej czysta,
Stoi wielka i przejrzysta.

Tę wodę widzę dokoła
I wszystko wiernie odbijam,
I dumne opoki czoła,
I błyskawice – pomijam.

Skałom trzeba stać i grozić,
Obłokom deszcze przewozić,
Błyskawicom grzmieć i ginać,
Mnie płynąć, płynąć i płynąć –

W Lozannie.

Źródło: Adam Mickiewicz, *Nad wodą wielką i czystą...*, [w:] tegoż, *Wybór poezyj, tom 2*, oprac. Czesław Zgorzelski, Wrocław 1986, s. 339–340.

Etap drugi: zrozumienie treści

Polecenie 2

Wypisz z wiersza frazy, słowa, które uznajesz za kluczowe do jego poprawnej interpretacji.

Etap trzeci: analiza tekstu – warstwa formalna i treściowa

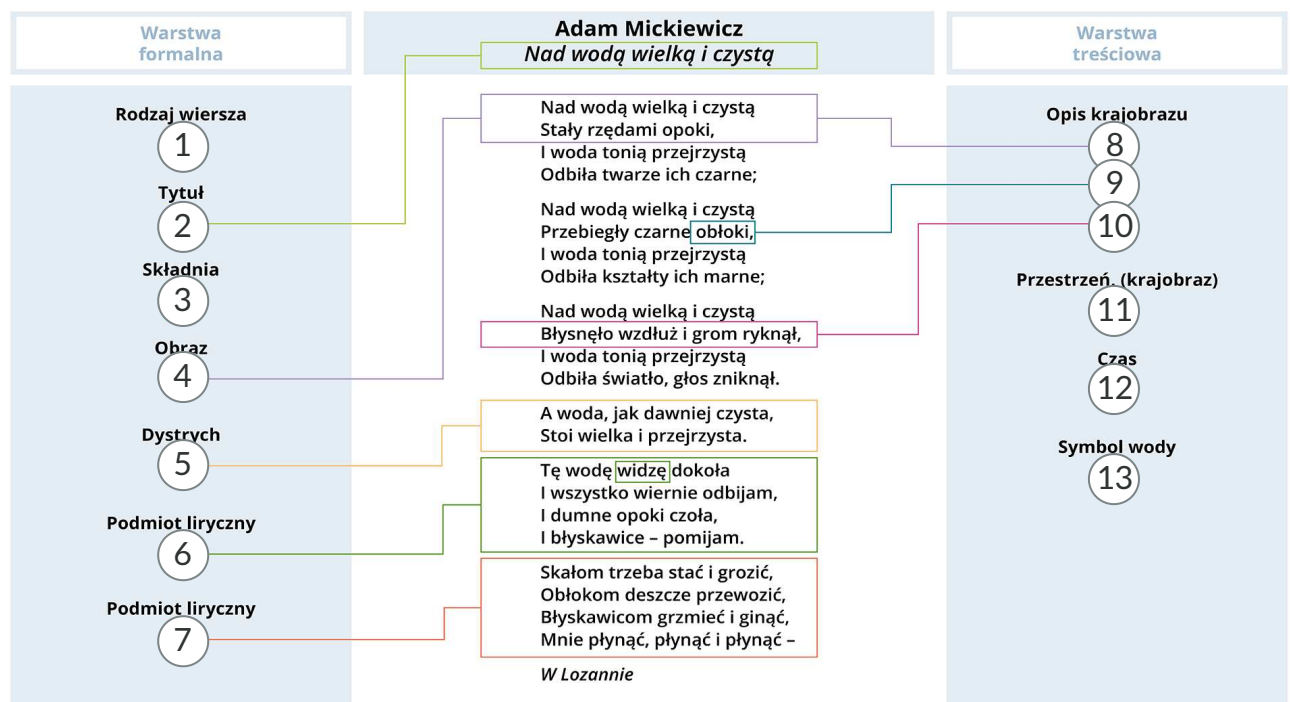
Polecenie 3

Zapoznaj się ze schematem obrazującym funkcjonowanie w wierszu warstwy formalnej oraz warstwy treściowej. Uzupełnij tabelę porządkującą wiedzę o osobie mówiącej, świecie przedstawionym i relacjach osoby i świata. Wypisz z wiersza odpowiednie cytaty i określenia.

Osoba mówiąca w wierszu

Elementy składowe świata przedstawionego

Relacja podmiotu i świata

1

Rodzaj wiersza

Wiersz sylabotoniczny, stroficzny (pięć zwrotek 4-wersowych i jedna 2-wersowa), stałe metrum, 8-zgłoskowiec, rytm regularny, ale zróżnicowany (abac, abac, abab, aa, abab, aaaa).

2

Tytuł

Określa temat, wskazuje na najważniejszy motyw wiersza.

3

Składnia

Uporządkowana, wzmacniają ją paralelizmy: np. „Nad wodą wielką i czystą / Stały rzędami opoki”.

4

Obraz

Np. woda, skały – na nim zostaje skonstruowany cały wiersz.

5

Dystych

Celowe zaburzenie budowy wiersza – wprowadzenie jednego dystychu. Zabieg ten podkreśla szczególne znaczenie tej strofy.

6

Podmiot liryczny

Pojawia się dopiero w przedostatniej zwrotce. Czasownik „widzę” jest najważniejszą częścią wypowiedzi: wskazuje na aktywność podmiotu (jego obecność wartościuje opisywany świat), ma także szersze znaczenie: „widzieć” = rozumieć, odkryć pewną prawdę na temat świata i człowieka.

7

Podmiot liryczny

Utożsamia się z wodą; podmiot liryczny = woda. Podmiot liryczny określa „porządek świata”, rolę, jaką sprawuje w nim każdy z elementów (skały, obłoki, błyskawice). Opisuje także swoje miejsce w świecie, czyli „ja” wobec świata. Określa je czasownik „płynąć”.

8

Opis krajobrazu

Skały (opoki) i woda.

9

Opis krajobrazu

Opis krajobrazu zostaje uzupełniony o nowy element: obłoki.

10

Opis krajobrazu

Opisywana przestrzeń zostaje zdynamizowana, opis burzy (grom, błyskawica) wprowadza ruch i dźwięk.

11

Przestrzeń (krajobraz)

Konsekwentnie, od pierwszej zwrotki aż do ostatniej, zostaje pozbawiony cech indywidualnych, wyróżniających, jest abstrakcyjny, ascetyczny, zgeometryzowany, skoncentrowany tylko na najważniejszych elementach, przypomina szkic – opisywane miejsce może być wszędzie.

12

Czas

Nieokreślony, opisywana sytuacja liryczna może odnosić się zarówno do „tu i teraz”, jak i do „zawsze”. Najważniejszym, motywem jest woda. Na symboliczne odczytania wody

wskazują epitety, z jakimi jest zestawiana („czysta”, „przejrzysta”, „wielka”) oraz „czynność”, którą woda „wykonuje” („odbijanie”).

13

Symbol wody

Czystość, oczyszczenie, przemijanie, wzniosłość, głębia, niezmiennność, odwzorowywanie świata.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 4

Zapoznaj się ze schematem identyfikującym środki stylistyczne zawarte w utworze.
Wskaż ich funkcje.

Środek stylistyczny

Przykład z wiersza

Funkcja w utworze

Tło

Adam Mickiewicz
Nad wodą wielką i czystą

Nad wodą wielką i czystą
Stały rzędami opoki,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła twarze ich czarne;

Nad wodą wielką i czystą
Przebiegły czarne obłoki,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła kształty ich marne;

Nad wodą wielką i czystą
Błysnęło wzdłuż i grom ryknął,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła światło, głos zniknął.

A woda, jak dawniej czysta,
Stoi wielka i przejrzysta.

Tę wodę widzę dokoła
I wszystko wiernie odbijam,
I dumne opoki czoła,
I błyskawice – pomijam.

Skałom trzeba stać i grozić,
Obłokom deszcze przewozić,
Błyskawicom grzmieć i ginać,
Mnie płynąć, płynąć i płynąć –

W Lozannie

Paralelizm

Adam Mickiewicz
Nad wodą wielką i czystą

Nad wodą wielką i czystą
Przebiegły czarne obłoki,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła kształty ich marne;

Nad wodą wielką i czystą
Błysnęło wzdłuż i grom ryknął,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła światło, głos zniknął.

A woda, jak dawniej czysta,
Stoi wielka i przejrzysta.

Definicja użytego środka stylistycznego: (od gr. *parállelos* – *równoległy*) – rodzaj powtórzenia polegający na tym, że do wypowiedzi wprowadza się elementy pod jakimś względem podobne do siebie (np. identycznie zbudowane, mające ten sam temat lub motyw), czyli równoległe pod względem formalnym lub znaczeniowym.

Je woda, wierzę dookoła,
I wszystko wiernie odbijam,
Zonka po Zonie
I błyskawice – pomijam.
Skałom trzeba stać i grozić,
Obłokom deszczu przemożić,
Błyskawicom grzmieć i ginać,
Mnie plynąć, plynąć i plynąć.

W Łozannie

Zastosowanie w utworze: Składnia uporządkowana, wzmacniają ją paralelizmy: np. „Nad wodą wielką i czystą/Stały rzędami opoki”.

Epitety

Adam Mickiewicz
Nad wodą wielką i czystą

Nad wodą wielką i czystą
Stały rzędami opoki,
I woda toniła
Odbiła twarze ich czarne;

Nad wodą wielką i czystą
Przebiegły czarne obłoki,
I woda toniła przejrzystą
Odbiła kształty ich marne;

Nad wodą wielką i czystą
Błysnęło wzdłuż i grom ryknął,
I woda toniła przejrzystą
Odbiła światło, głos zniknął.

A woda, jak dawniej czysta,
Stoi wielka i przejrzysta.

Definicja użytego środka stylistycznego: (gr. *epítheton* – przydawka)

– wyraz określający cechy rzeczownika.

Je woda, młode dokosy
I wszystko wiernie odbijam,
Z dumne opoki odziera
I błyskawice – pomijam.

Zastosowanie w utworze:

- określające wodę: „wielka”, „czysta”, „przejrzysta” – znaczenia pozytywne,
- określające elementy świata: „czarne”, „marne”, „dumne” – znaczenia negatywne.

Skałom trzeba stać i grozić,
Obłokom deszcze przewozić,
Błyskawicom grzmieć i ginać,
Mnie płynąć, płynąć i płynąć
W Lozannie

Personifikacja

Adam Mickiewicz
Nad wodą wielką i czystą

Nad wodą wielką i czystą
Stały rzędami opoki,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła

Nad wodą wielką i czystą
Przebiegły czarne obłoki,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła kształty ich marne;

Nad wodą wielką i czystą
Błysnęło wzdłuż i grom ryknął,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła światło, głos zniknął.

A woda, jak dawniej czysta,
Stoi wielka i przejrzysta.

Definicja użytego środka stylistycznego: jest, tak jak antropomorfizacja, odmianą animizacji, polega na przypisaniu twórcom nieożywionym cech właściwych człowiekowi. Różnica między antropomorfizacją a personifikacją polega na stopniu skonwencjonalizowania. Antropomorfizacja jest mniej skonwencjonalizowana literacko i w przeciwieństwie do personifikacji ucztowicza tylko wybrane rysy przedstawionych zjawisk, nie likwidując ich naturalnej bytowej niezależności, mówiąc prościej: antropomorfizowane rzeczy/zjawiska mają pewne cechy ludzkie, ale nadal pozostają sobą, nie utożsamiają się z człowiekiem całkowicie.

Animizacja

Adam Mickiewicz
Nad wodą wielką i czystą

Nad wodą wielką i czystą
Stały rzędami opoki,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła twarze ich czarne;

Nad wodą wielką i czystą
Przebiegły czarne obłoki,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła kształty ich marne;

Nad wodą wielką i czystą
Błysnęło wzdłuż i wzdłuż
I woda tonią przejrzystą
Odbiła światło, głos zniknął.

A woda, jak dawniej czysta,
Stoi wielka i przejrzysta.

Definicja użytego środka stylistycznego: (łac. *animare* – ożywiać),
zwana także ożywieniem – rodzaj metafory, w której martwym
przedmiotom, zjawiskom lub pojęciom abstrakcyjnym przypisuje się
cechy i zachowania istot żywych. Tak opisywana rzecz albo np. idea
nabiera swoistej autonomii, jest postrzegana jako samodzielny byt,
istniejący podobnie jak cała ożywiona przyroda.

ję woda, młde dokos
I wszystko wiernie odbijam,
Głucha podłoga
I błyskawice – pomijam.
Skałom trzeba stać i grozić,
Włokom deszczu przewodzić
Błyskawicom grzmieć i ginać,
Mnie płynąć, płynąć i płynąć
W Lazzanie

Anafora

Adam Mickiewicz
Nad wodą wielką i czystą

Nad wodą wielką i czystą
Stały rzędami opoki,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła twarze ich czarne;

Nad wodą wielką i czystą
Przebiegły czarne obłoki,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła kształty ich marne;

Błysnęło wzdłuż i grom ryknął,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła światło, głos zniknął.

A woda, jak dawniej czysta,
Stoi wielka i przejrzysta.

Definicja użytego środka stylistycznego: figura stylistyczna polegająca na rozpoczynaniu każdego kolejnego fragmentu wypowiedzi (zdania, wersu, strofy) od tego samego słowa lub zwrotu.

Występowanie w utworze: „Nad wodą wielką i czystą”.

W Łozannie

Czasowniki w formie bezokolicznika

Adam Mickiewicz
Nad wodą wielką i czystą

Nad wodą wielką i czystą
Stały rzędami opoki,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła twarze ich czarne;

Nad wodą wielką i czystą
Przebiegły czarne obłoki,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła kształty ich marne;

Nad wodą wielką i czystą
Błysnęło wzdłuż i grom ryknął,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła światło, głos zniknął.

A woda, jak dawniej czysta,
Stoi wielka i przejrzysta.

Nagromadzenie dużej ilości czasowników.

Wszystkie czasowniki zostały zapisane w innej formie niż występowały poprzednio - w formie bezokolicznika (bezokolicznik).

W Łozannie

Powtórzenia

Adam Mickiewicz
Nad wodą wielką i czystą

Nad wodą wielką i czystą
Stały rzędami opoki,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła twarze ich czarne;

Nad wodą wielką i czystą
Przebiegły czarne obłoki,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła kształty ich marne;

Nad wodą wielką i czystą
Błysnęło wzdłuż i grom ryknął,
I woda tonią przejrzystą
Odbiła światło, głos zniknął.

A woda, jak dawniej czysta,
Stoi wielka i przejrzysta.

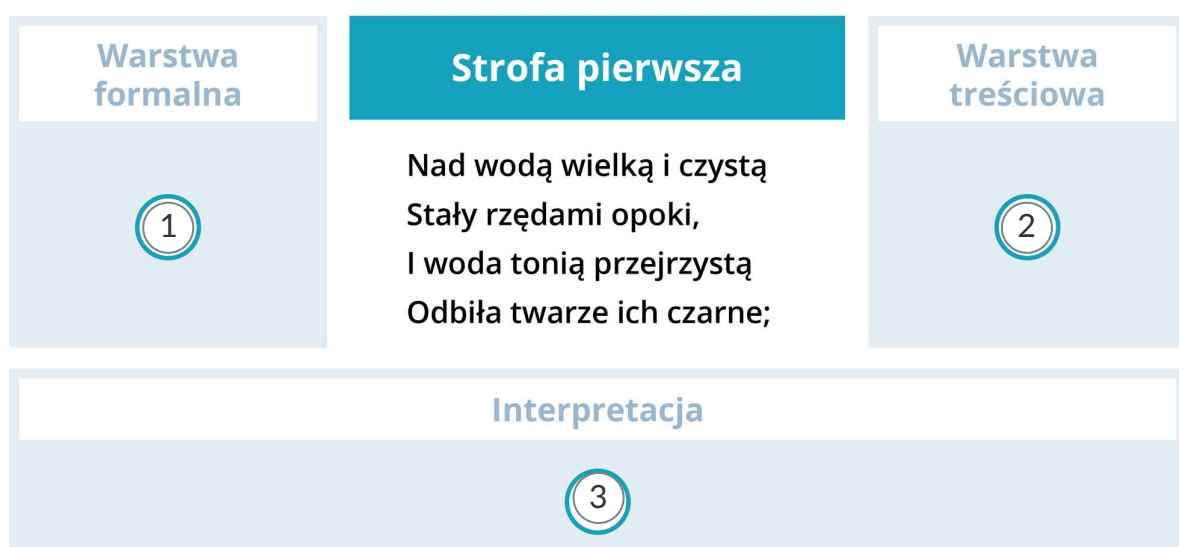
Definicja użytego środka stylistycznego: zestawienie przedmiotu lub zjawiska z innym na zasadzie podobieństwa, które zachodzi między nimi pod jakimś względem, co prowadzi do uwydatnienia określonej cechy tego przedmiotu lub zjawiska. Porównanie jest połączeniem wyrazowym, którego członów są: **z** i **jak**. Za pomocą takich wyrażen: „jak”, „jako”, „niby”, „na kształt”, „jak gdyby”, „podobny”.

Zastosowanie w utworze: Trzykrotne powtórzenie czasownika: „płynąć” – podkreśla rytm wiersza, który naśladuje płynięcie, ruch wody, a także wzmacnia, podkreśla sytuację podmiotu lirycznego.

Polecenie 5

Powiąz warstwę formalną tekstu ze stroną treściową. Odnieś się kolejno do każdej ze strof. Następnie skonfrontuj swoje spostrzeżenia z zamieszczoną na schemacie propozycją interpretacji.

1

Epitety: określające wodę („wielka”, „czysta”, „przejrzysta”);
określające świat – opoki („czarne”).
Kontrast – pomiędzy tymi dwoma grupami epitetów.
Personifikacja [„twarze ich (opok) czarne”].
Oszczędne użycie środków artystycznych.
Słowo-klucz dla całego wiersza: „woda”.
Czas gramatyczny: czas przeszły.

2

Opis krajobrazu, w którym najważniejszymi elementami są woda i skały.
Krajobraz jest pozbawiony cech indywidualnych, wyróżniających, jest miejscem odrealnionym, które może znajdować się wszędzie i nigdzie.
Krajobraz jest nieruchomy, spokojny.

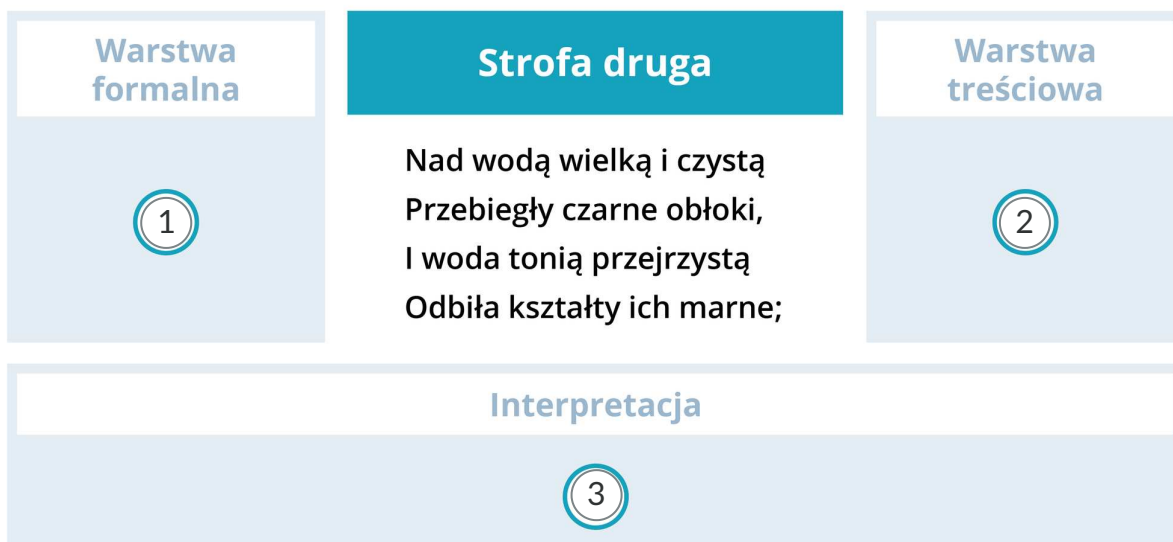
Najważniejszym motywem wiersza jest woda, która odbija poszczególne elementy świata (tu: opoki).

3

Interpretacja

Odrealnienie opisywanego krajobrazu, „naszkicowanego zaledwie kilku pociągnięciami pióra” wskazuje, że wiersz nie jest peanem na cześć przyrody. Jego sens ujawni się poprzez zasygnalizowany już na początku kontrast między wodą a światem, a także poprzez sposób przedstawienia samej wody, która „odbija” świat.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

1

Powtórzenie – anafora: „Nad wodą wielką i czystą”.

Kontrast między epitetami określającymi wodę (takie same jak w pierwszej zwrotce) a świat („czarne”, „marne”).

Czas gramatyczny: czas przeszły.

2

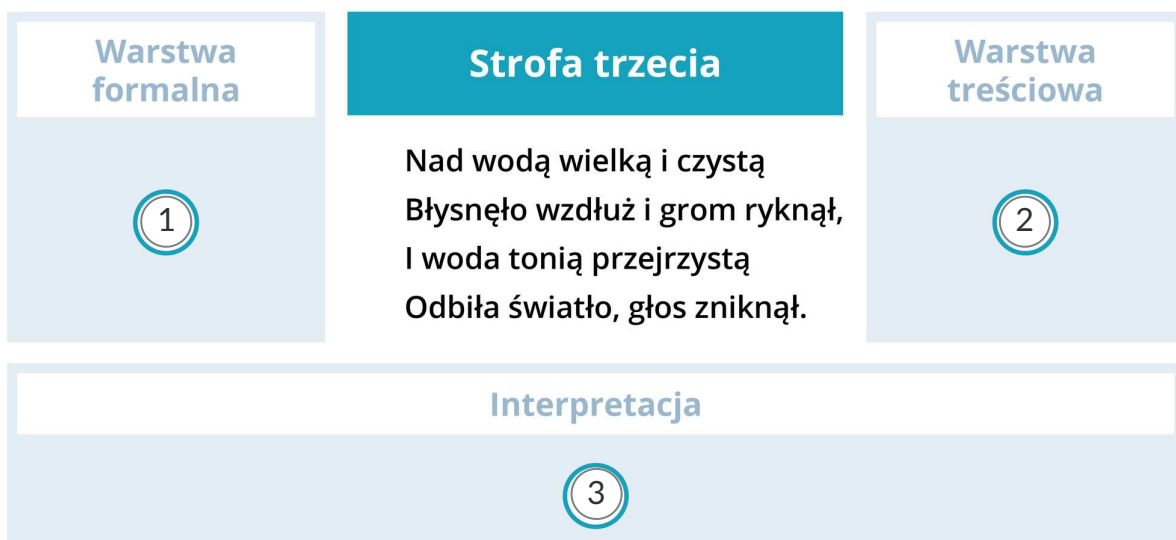
Opis krajobrazu zostaje uzupełniony o nowy element: obłoki.

Do statycznego do tej pory opisu zostaje wprowadzony ruch: obłoki, które „przebiegają po niebie”.

Interpretacja

Obraz świata zostaje uzupełniony o nowe elementy, nadal jest to jednak rzeczywistość nierealna i symboliczna, w której coraz wyraźniej rysuje się kontrast między światem a wodą.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

1

Animizacja („grom ryknął”)
Czas gramatyczny: czas przeszły.

2

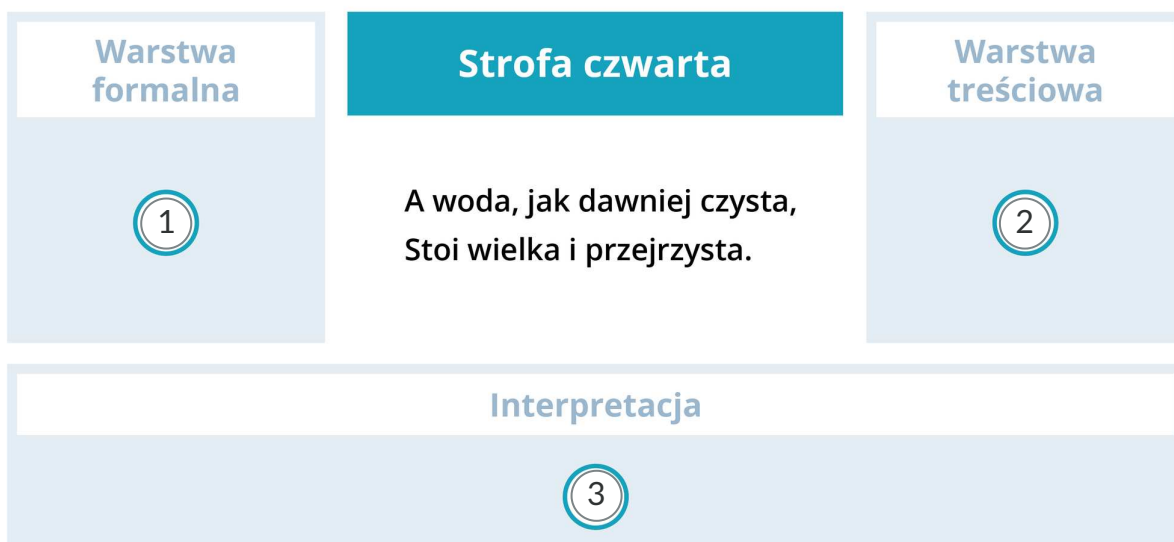
W opisywanej rzeczywistości pojawia się nowy element – burza (grom, błyskawica), która wprowadza ruch i dźwięk.
Podobnie jak w poprzednich zwrotkach, wodę określa „odbijanie” świata zewnętrznego, w tym przypadku błyskawicy.

3

Interpretacja

Burza, wraz ze swymi atrybutami (błyskawicą i gromem) wprowadza: dynamizm, zmienność, ruch, dramatyzm. Symbolizuje świat zewnętrzny, jego nietrwałość, przemijalność. Błyskawica i grom może także oznaczać momentalność odstąpienia prawdy, co zostaje wyrażone w strofie czwartej.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

1

Dystych – wprowadza zaburzenie w budowie.
Zmiana czasu gramatycznego – czas teraźniejszy.

2

Obraz wody – podkreślenie jej niezmienności.

3

Interpretacja

Jednokrotne naruszenie metrum jest zabiegiem celowym – podkreśla wyjątkową rolę tej zwrotki. W dystychu pojawia się wyłącznie obraz wody, która tym razem nie zostaje zestawiona z innymi elementami świata. Dzięki temu tym wyraźniej zostają tutaj wydobyte symboliczne znaczenia wody: niezmienność, czystość, oczyszczenie, przemijanie, wzniosłość, głębia.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Warstwa formalna 1	Strofa piąta Tę wodę widzę dokoła I wszystko wiernie odbijam, I dumne opoki czoła, I błyskawice – pomijam.	Warstwa treściowa 2
Interpretacja 3		

1

Podmiot liryczny.

2

Ujawnienie się podmiotu lirycznego.
Podmiot liryczny = woda.

3

Interpretacja

Dopiero w tej strofie po raz pierwszy ukazuje się podmiot liryczny. Jego ujawnienie się jest pewnym zaskoczeniem, ponieważ utożsamia się on z wodą, przyjmuje na siebie jej rolę i funkcje. Następuje tutaj odsłonięcie prawdziwego znaczenia symbolu wody. Woda = podmiot liryczny. Wszystkie czasowniki odnoszące się do wody określają więc człowieka. Szczególne znaczenie mają: „widzę” i „odbijam”. Pierwszy z nich oznacza zarówno widzenie zmysłowe – obserwację świata, jak i widzenie wewnętrzne, duchowe – przeniknięcie przez świat zjawiskowy do istoty rzeczywistości. Czasownik „odbijam” określa relację człowieka wobec świata, taką, w której człowiek odwzorowuje świat, jest w pewien sposób przez niego kształtowany, ale równocześnie zachowuje swoją indywidualność. Duże znaczenie ma fakt, że woda jest żywiołem równocześnie trwałym, ale i plastycznym, przyjmuje odbicie, ale równocześnie pozostaje niezmienna. Właśnie te znaczenia zdecydowały o tym, że poeta wybrał właśnie ten symbol. Odczytanie znaczenia czasownika „odbijam” należy także połączyć z drugim znaczeniem czasownika „widzę”. „Wszystko wiernie odbijam” oznacza w tym kontekście, że podmiot

liryczny zobaczyć prawdziwy obraz rzeczywistości, wiedza ta sprawiła, że ową rzeczywistość może postrzegać we właściwych proporcjach, co daje mu poczucie niezależności, podobne temu, jakie przysługuje wodzie, może wszystko odbijać, ale równocześnie nie zmienia się – pozostaje sobą.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Warstwa formalna	Strofa szósta	Warstwa treściowa
1	Skałom trzeba stać i grozić, Obłokom deszcze przewozić, Błyskawicom grzmieć i ginąć, Mnie płynąć, płynąć i płynąć –	2
Interpretacja		
3		

1

Wszystkie czasowniki zostały zapisane w innej formie niż występowały poprzednio – w formie bezosobowej (bezokolicznik).
Powtórzenie („płynąć, płynąć, płynąć”).

2

Podmiot liryczny określa porządek świata, rolę, jaką sprawuje w nim każdy z elementów (skały, obłoki, błyskawice).
Opisuje także swoje miejsce w świecie, czyli „ja” wobec świata. Określa je czasownik „płynąć”.

3

Interpretacja

Tematem wiersza okazuje się więc ostatecznie relacja między człowiekiem a światem, a także dotarcie do prawdziwej wiedzy o rzeczywistości. Zagadnienia, które podejmuje wiersz, mają charakter filozoficzny i uniwersalny. Odpowiedź na pytanie: jak być wobec świata? – jest prosta, ascetyczna, ale jest także pewnego

rodzaju olśnieniem. Być wobec świata to znaczy być częścią świata, przyjmować jego odbicie, ale równocześnie zachowywać swoją indywidualność. Świat jest zmienny, przemijający, chwilowy, przez co uświadamia człowiekowi jego przemijalność. W takiej rzeczywistości trudno znaleźć oparcie i spokój. Człowiek musi się więc w jakiejś mierze uniezależnić od świata, znaleźć oparcie w sobie samym. Taka postawa nie oznacza jednak wyższości czy alienacji – jest akceptacją swojego miejsca w świecie i zgody na przemijalność.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Etap piąty: zakończenie – interpretacja uogólniająca

Polecenie 6

Na podstawie wszystkich wskazanych w lekcji etapów pracy stwórz własną interpretację wiersza Adama Mickiewicza *Na wodą wielką i czystą*.

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Podaj konteksty, w których motywy akwaticzne pojawiały się w literaturze i malarstwie XIX wieku.

Polecenie 2

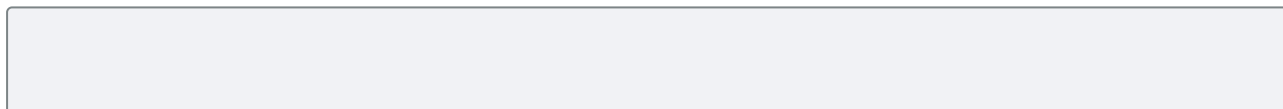
Czy któryś z obrazów zamieszczonych w galerii mógłby twoim zdaniem stać się malarską interpretacją wiersza Adama Mickiewicza? Swoją odpowiedź uzasadnij.

Kliknij, aby uruchomić w trybie pełnoekranowym.

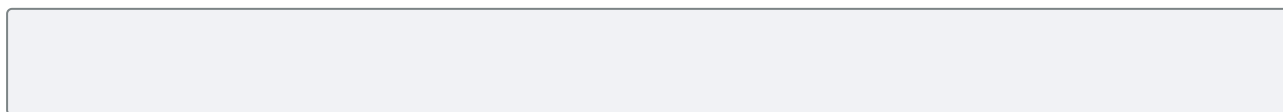
Ćwiczenie 1

Korzystając ze zdjęć zamieszczonych w galerii, wymień różne typy motywów akwaticznych, które pojawiały się w literaturze i malarstwie XIX wieku. Podaj przykłady.

Ćwiczenie 2

Określ XIX-wieczne nurty literackie i malarskie, w których pojawiał się motyw wody. Podaj przykłady realizacji, a następnie krótko je omów.

Dla nauczyciela

Autor: Bożena Święch

Przedmiot: Język polski

Temat: Warsztaty interpretacyjne. Adam Mickiewicz *Nad wodą wielką i czystą*

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

IV. Samokształcenie.

3. korzysta z literatury naukowej lub popularnonaukowej;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele lekcji. Uczeń:

- rozpoznaje w wierszu *Nad woda wielką i czystą* funkcjonalność zastosowanych przez poetę opozycji wody, ziemi, powietrza i ognia;
- wskazuje w utworze środki artystycznego wyrazu i określa celowość ich użycia;
- uzasadnia funkcjonalność różnorodnych kontekstów interpretacyjnych wiersza *Nad wodą wielką i czystą*;

- redaguje argument uzasadniający słowa tematu lekcji oraz związek przyrody z romantycznym poznawaniem świata;
- utrwała swoją wiedzę na temat utworów, w których motywy akwaticzne pełnią ważne funkcje.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- praca z tekstem;
- praca z wykorzystaniem metod wybranych przez grupę: wykład, debata, prezentacja, inne.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom prezentację multimedialną *Od romantyzmu po Młodą Polskę. Motywy akwaticzne w literaturze i malarstwie XIX wieku* zamieszczoną w e-materiale. Celem uczniów jest zapoznanie się z materiałem, poznanie typów kontekstów możliwych do interpretacji dzieła i uwzględnionych w maturalnych wymaganiach egzaminacyjnych. Zadaniem uczniów jest przypomnienie wiadomości na temat roli okresu lożańskiego w życiu i twórczości Adama Mickiewicza. Chętni uczniowie zapoznają się z dodatkowym materiałem rzeczowym zalecanym przez nauczyciela: Dariusz Seweryn, *O wyobraźni lirycznej Mickiewicza, Navigare [w:] Liryki lożańskie Adama Mickiewicza. Strona Lemanu, antologia*, Kraków, 1998, s. 397–407. Jacek Łukasiewicz, *Cykl lożański jako dziedzictwo [w:] Liryki lożańskie Adama Mickiewicza. Strona Lemanu, antologia*, Kraków, 1998, s. 364–377.

Faza wprowadzająca:

1. Uczniowie indywidualnie czytają wiersz Adama Mickiewicza *Nad wodą wielką i czystą* i każdy na małej kartce samoprzylepnej zapisuje wstępną tezę interpretacyjną. Kartki zostają umieszczone na tablicy, ale nikt na tym etapie lekcji nie odczytuje ich treści.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel przypomina uczniom zasady eksplikacji tekstu poetyckiego, wskazuje dostęp do opisu metody w e-materiałach i proponuje pracę 4 eksperckich grup zadaniowych. Nauczyciel wyznacza też ekspertów dodatkowych; tę grupę tworzą uczniowie, którzy merytorycznie wspierają pracę zespołów. Każda grupa rozpoczyna od nazwania, wskazania trudności związanych z pełnym odczytaniem tekstu. Uczniowie wyjaśniają miejsca trudne w czasie rozmowy w zespole lub korzystając ze źródeł tradycyjnych/online.
2. Grupa I.
Odszukuje/wskazuje i analizuje miejsca znaczące w wierszu, wskazuje dominantę kompozycyjną i opracowuje mapę myśli związaną z miejscami

znaczącymi. Uczniowie analizują opozycję wody i pozostałych żywiołów; ziemi, powietrza i ognia, określają jej funkcjonalność w charakteryzowaniu „ja” mówiącego w wierszu.

Grupa II.

Analizuje zastosowane przez poetę środki artystycznego wyrazu i określa ich funkcjonalność, posługuje się wybraną przez zespół formą prezentacji efektów pracy (mapa myśli, wykład ilustrowany, tabela, quiz dla pozostałych grup).

Grupa III.

Przygotowuje wykład/wywiad lub debatę na temat *Liryków lozańskich* w biografii i dorobku artystycznym Adama Mickiewicza. Uczniowie wykorzystują wiadomości z sekcji Przeczytaj oraz inne dostępne w różnych miejscach e-podręcznika, korzystając z przeglądarki.

Grupa IV.

Opracowuje inne niż biografia twórcy konteksty i uzasadnia ich funkcjonalność w formie ustnej wypowiedzi argumentacyjnej, prezentacji, wywiadu.

Grupy prezentują efekty swojej pracy i odpowiadają na pytania, które w celu wyjaśnienia lub rozwinięcia informacji mogą zadawać uczniowie z pozostałych zespołów.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie odczytują na głos tezy zredagowane na początku lekcji i wybierają te, które ich zdaniem potrafią udowodnić na podstawie zaprezentowanych przez grupy efektów pracy zespołowej.
2. Nauczyciel prosi, aby uczniowie podsumowali lekcję indywidualnie, rozwijając zdanie;
W [tę] wodę patrzył Mickiewicz, szukając motywacji do trwania, dalszego zmagania się z życiem i materią słowa, ponieważ...
Wskazani uczniowie głośno wypowiadają swoje uzasadnienie pierwszej części wniosku.

Praca domowa:

1. Odwołując się do wiersza *Nad woda wielką i czystą* oraz wybranego przez ciebie innego utworu romantycznego uzasadnij słowa Marii Cieśli-Korytowskiej na

temat przyrody jako źródła romantycznego poznania: „Przyroda pozostaje dla romantyków w bardzo silnym związku z poznaniem: czy to jako badany przedmiot, czy jako źródło wiedzy, czy wreszcie jako jej dostarczycielka, objawicielka. Natura popycha ich do łączenia wiedzy ścisłej z, nauki z najbardziej mistycznie rozumianymi sposobami poznania (...) Idea harmonii i jedności odgrywa tu szczególną rolę”.

2. Zredaguj listę utworów Adama Mickiewicza, w których pojawia się motyw wody lub akwaticzne ujęcie przestrzeni i określ funkcje tych odwołań.

Materiały pomocnicze:

- Maria Cieśla-Korytowska, *O romantycznym poznaniu*, Kraków, 1997.
- Dariusz Seweryn, *O wyobraźni lirycznej Mickiewicza*, *Navigare* [w:] *Liryki lozańskie Adama Mickiewicza. Strona Lemanu, antologia*, Kraków, 1998.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Schemat”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.